

R. Langbaine (8)

ETHICES

Compendium,

A viro cl. G. LANGBÆNIO,
(ut fertur) *8408. a. 50*
ADORNATUM: *1-3.*

Et nunc demum Recognitum & Emenda-
tum; interpolationibus hinc inde sub-
latis, & locis quam plurimis Integritati
suæ restitutis.

ACCEDIT
METHODUS
Argumentandi
ARISTOTELICA
A D
Ἀριθμητικῶν Mathematicam
Redacta.

Disposuit & limavit ὁ πᾶν Reverendus Doc-
tissimusque JOANNES HUDSONUS S. T. P.

L O N D I N I:
Impensis R. SARE, Bibliopolæ, prope *Hospi-*
tium Grayense, in vico vulgò dicto *Hol-*
bourn, MDCCXXI.

Conspectus Capitulorum.

CAPUT I. *De Divisione Moralis
Philosophiæ, ejusque Natura.*

Pag. 1

CAP. II. *De Bono in genere.* P. 4

CAP. III. *De summo Bono.* p. 6

CAP. IV. *De actionum humanarum
principiis, & primo de Intellectu.* p. 9

CAP. V. *De Voluntate & ejus actibus.*
P. 12

CAP. VI. *De Voluntatis Affectionibus.*
P. 15

CAP. VII. *De Appetitu sensitivo &
Affectionibus ejus.* P. 17

CAP. VIII. *De Affectionibus actionum
humanarum, & primo de Invito &
Spontaneo.* p. 21

CAP. IX. *De Actionum Humanarum
Bonitate & Malitia.* p. 25

CAP. X. *De Mediis, ac primo de Pru-
dentia.* p. 27

CAP. XI. *De Virtute Morali in Ge-
nere.* P. 30

CAP. XII. *De Causa efficiente Virtutis
Moralis.* P. 33

CAP. XIII. *De Pietate.* P. 35

A 2

CAP. XIV.

CAP. XIV. <i>De Virtute Morali in specie, ac primo de Fortitudine.</i>	p. 36
CAP. XV. <i>De Temperantia.</i>	p. 39
CAP. XVI. <i>De Liberalitate & Magnificentia.</i>	p. 41
CAP. XVII. <i>De Magnanimitate & Modestia.</i>	p. 44
CAP. XVIII. <i>De Mansuetudine.</i>	p. 46
CAP. XIX. <i>De Veracitate.</i>	p. 48
CAP. XX. <i>De Comitatus & Urbanitate.</i>	p. 49
CAP. XXI. <i>De Iustitia universali.</i>	p. 51
CAP. XXII. <i>De Jure.</i>	p. 53
CAP. XXIII. <i>De Iustitia particulari.</i>	p. 59
CAP. XXIV. <i>De Semivirtutibus in genere.</i>	p. 63
CAP. XXV. <i>De Semivirtutibus in specie.</i>	p. 64
CAP. XXVI. <i>De Virtute Heroica.</i>	p. 67
CAP. XXVII. <i>De Cognatis Virtutum Moralium.</i>	p. 68
CAP. XXVIII. <i>Appendix de Virtutibus Intellectualibus.</i>	p. 71

ETHICES

ETHICES

Compendium.

CAPUT I.

De Divisione Moralis Philosophiæ, ejusque Natura.

PHILOSOPHIA est omnium Artium & Scientiarum liberalium complexio : estque duplex,

Primo, *Instrumentalis*, quæ dirigit mentem in cognitionem rerum, ut *Logica*.

Secundo, *Principalis*, quæ est ipsa rerum cognitio. Et hæc rursus est :

A 3

Primo,

Primo, *Speculativa*, quæ in nuda rerum cognitione acquiescit; ut, *Physica*, *Metaphysica*, & *Mathematica*.

Secundo, *Practica*, quæ ad $\pi\acute{\alpha}\tilde{\gamma}\tilde{\nu}$, sive *operationem* ordinatur & tendit; ut *Ethica*, *Politica*, & *Oeconomica*.

Discrimen est inter $\pi\acute{\alpha}\tilde{\gamma}\tilde{\nu}$ & $\pi\omicron\iota\eta\sigma\iota\nu$, seu *actionem* & *effectio- nem*.

$\Pi\acute{\alpha}\tilde{\gamma}\tilde{\nu}$ est *Operatio*, cujus Bonitas non ex seipsa, sed ex animo agentis reliquisque circumstantiis æstimanda est; ut *dare Eleemosynam*.

$\Pi\omicron\iota\eta\sigma\iota\varsigma$ est *Operatio*, cujus Bonitas, ob quam laudatur, in seipsa est; ut *pingere* & *cantare*. Nihil enim refert, quo animo quis pinxerit, aut cecinerit, modò Artis suæ regulas sequatur.

Philosophia *Practica*, sive *Moralis* Græce Ἠθικὴ dicitur $\alpha\pi\omicron\ \tau\eta\ \eta\theta\omega\nu$

ἡθῶν à moribus, vel ἀπὸ τῆς ἔθους à consuetudine, qua acquiruntur mores. Complectitur sub se tres partes:

Primo, *Ethicam* stricte sumptam; quæ dirigit Hominem in se & absolute spectatum, ut quoad virtutem sibi acquirat Felicitatem civilem.

Secundo, *Politicam*; quæ dirigit Hominem, ut est Civis, ad acquirendam Felicitatem reipublicæ.

Tertio, *Oeconomicam*; quæ dirigit Hominem, ut est Membrum Familiæ ad acquirendam Felicitatem domesticam.

Dogmata *Philosophiæ Moralis* tanta ἀνεξεστία tradi nequeunt, quanta tradi solent dogmata *Philosophiæ Theoreticæ*, præsertim *Mathematicæ*.

Porro Juvenis [morbis] non est auditor idoneus *Moralis Philosophiæ*.

C A P. II.

De Bono in genere.

Disciplinæ omnes *Præctica* methodo *Analytica* tradunt, sumpto exordio à *Fine*: nam cum nos doceant quomodo Finis sit obtinendus, ratio postulat, ut *primo* ostendant quid vellent nos obtinere. E contra, speculativæ Disciplinæ methodo *Synthetica* utuntur, & ab objectis incipiunt: & merito; nam cum nos scire faciunt, ratio similiter postulat, ut statim in limine proponant quid sint docturæ.

Finis *Ethicæ* est *Felicitas*, sive *summum Bonum*; non simpliciter *summum*, sed *maximum* quod in hac vita obtineri potest.

Bonum

Bonum in genere dicitur *quod est alicui congruum aut conveniens*; vel definiente *Aristotele*, *quod omnia appetunt*: non *collective*, quasi omnia idem appeterent, sed *distributive*; scilicet, quod quisque appetit id, quod sibi Bonum est, sive illud sit *Honestum*, *Utile*, vel *Fucundum*.

Bonorum tria sunt genera:

- 1°. *Animi*, ut virtutes omnes, cum *Intellectuales* tum *Morales*, earumque *Actiones*; ut & *Voluptas*, quæ earum actionum comes est.
- 2°. *Corporis*, ut *Sanitas*, *Robur*, *Pulchritudo*, *Sensuum Integritas*, &c.
- 3°. *Fortunæ*, quæ & Bona externa dicuntur, ut *Honor*, *Divitiæ*, *Εὐγένεια*, *Libertas*, *Amici*, &c.

Bona *Corporis* & *Fortunæ* (licet *Animi* Bonis Inferiora sint, eo quod nec in nostra potestate sunt,

neque in illis sita est *Honestas*) sunt tamen vere & ἀπλῶς Bona: & proinde, quæ illis opponuntur, sunt revera mala; ut *Morbus*, *Ignominia*, &c. contra quam volunt *Stoici*.

C A P. III.

De summo Bono.

BONUM aliud est *Finis*, aliud *Medium ad Finem*. *Finis* expetitur propter se, *Medium* non nisi propter *Finem*.

Fines alii aliis subordinantur, qua tamen subordinatione non proceditur in Infinitum; sed datur aliquis *Ultimus Finis*, qui appetitum satiat & explet. Hic autem *Finis Summum Bonum* seu *Felicitas* appellatur.

Felicitas non consistit :

Primo,

Primo, in *Divitiis*; ut existimat *vulgus*: neque

Secundo, in *Honore*; ut *Politicus*: neque

Tertio, in *Voluptate*; ut *Epicurei*: neque

Quarto, in *Contemplatione*; ut *Theoretici*: neque

Quinto, in *Idea Boni*; ut *Plato* cum *Academicis*: neque

Sexto, in *Sola virtute* & ejus *Habitu*; ut *Stoici*. Nonnulli enim dicunt *Stoicos* Felicitatem posuisse in *habitu virtutis*.

Felicitas, secundum *Peripateticos*, non est unum aliquod & simplex Bonum, sed quid aggregatum ex omnium Bonorum genere: vel, Status omnium Bonorum aggregatione perfectus; quemadmodum eam definivit *Boëthius*.

Sicut autem *Bona* alia aliis majora sunt, ita non omnia æque necessaria sunt ad *Felicitatem*: sed

alia ejus *Essentiam* constituunt, ut *virtus ejusque Actiones*: alia eam consequuntur, ut *voluptas animi*, quæ à virtute nascitur & conscientia recte factorum: alia deum Felicitatem complent, seu ad ejus integritatem faciunt; ut *Bona corporis & Fortunæ*; quorum alia sunt *instrumenta*, alia verò *ornamenta Felicitatis*.

Cum Felicitas ab *Aristotele* definitur, *Operatio animæ rationalis secundum optimam & perfectissimam virtutem in vita perfecta*, sola essentia felicitatis iis verbis exprimitur; reliqua, quæ ad ejus integritatem spectant, alibi addit *Philosophus*.

Felicitas est *Bonum* stabile, & tale quod non facile amitti potest. Nam *virtus*, quæ est quasi basis *Felicitatis*, & in qua ponitur ejus *Essentia*, nec eripi potest invitis, nec cum *Fortunæ & Corporis Bonis* statim aufertur. Proinde *Bono-*

rum

rum externorum amissio non tollit felicitatis Essentiam, sed minuit solummodo & mutilat ejus integritatem.

Felicitatem dividit Aristoteles in *Speculativam & Practicam*; quæ non sunt duæ species *Felicitatis*, sed partis ex quibus una hominis *Felicitas* constituitur.

CAP. IV.

De actionum humanarum Principiis: & primo de Intellectu.

HActenus de *Fine Ethicæ*.
Sequuntur *Media ad Finem*.

Antequam vero ad ea proceditur, agendum est de *Actionibus humanis* tanquam de *Objecto* seu *Materia Philosophiæ Moralis*. Harum autem actionum *principia & affectiones* considerandæ sunt.

Prin-

Principia actionum humanarum tria sunt.

Intellectus,

Voluntas seu Appetitus rationalis, &

Appetitus sensitivus.

Intellectus est Facultas animæ rationalis, qua homo res cognoscit & apprehendit deque iis judicat: estque

Primo, Speculativus; qui res absolute considerat & quoad earum Essentiam & quatenus res sunt.

Secundo Practicus; qui res considerat ut sunt Bonæ vel Malæ.

Hujus actus primus est Judicium, sive Bonum, sive Malum: estque

Primo, Absolutum; quod res seorsim considerat, ac discernit quid in se Bonum vel Malum sit.

Secundo, Comparatum; quod res cum aliis rebus comparat, ac discernit quid sit melius, quid deterius.

Abso-

Abolutum *intellectus Practici* Judicium sequitur *Velleitas*; comparatum, *Volitio*. Exempli gratia. Mercator, oborta tempestate, *vellet* quidem Merces suas in navi servare, ut *in se Bonum*; vult tamen, *rebus sic stantibus*, eas in mare projicere; quod judicat esse *melius* omnibus spectatis.

Actus Secundus Intellectus *Practici* est Propositio Objecti ad Voluntatem sub ratione appetendi & fugiendi.

Actus Tertius est Deliberatio seu Consultatio, *Græce* Βέλοςις; quæ est inquisitio & collatio *Mediorum* inter se, ut præ cæteris commodiora eligantur.

Objectum ejus est *Bonum* [omnia enim illud appetunt,] idque *contigens*, [de iis enim, quæ aliter se habere nequeunt, non est deliberandum,] & *situm in nostra potestate*, τὸ ἐφ' ἡμῶν, [quippe nemo deliberat de rebus supra se positis,] *quæsi-*

quaesitumque ob Finem [de Fine enim ipso nulla est deliberatio, sed de *Mediis* tantum.]

Hactenus de *Intellectu* ejusque *Actibus* : sequitur *Voluntas*.

C A P. V.

De Voluntate & ejus Actibus.

Voluntas est facultas animæ rationalis qua (præeunte cognitione Intellectuali) homo prosequitur bonum & averfatur malum.

Hujus considerandi } 1°. *Actus*
sunt } 2°. *Affectus*.

Actus Voluntatis est

1°. *Imperatus* ; qui ad Imperium Voluntatis à potentiis illi subjectis exercetur : ut *ambulatio, locutio, &c.*

2°. *Elicitus* ; quem Voluntas in se & immediate elicit : estque iterum duplex,

1°. *Ne-*

1°. *Negativus* seu actus *aversationis* circa malum, qui dicitur *Nolitio*.

2°. *Positivus* seu actus *prosecutionis* circa bonum, qui dicitur *Volitio*: atque hæc duplex est,

1°. Circa *Finem*.

2°. Circa *Media*.

1°. Actus *prosecutionis* circa bonum respectu *Finis* est triplex,

1°. *Velleitas*, quæ est actus suspensus & inefficax, quo Voluntas fertur in bonum sine pleno proposito illud consequendi: quia sc. illud consequi omnino non potest, vel non satis commode.

2°. *Volitio* (quæ & *intentio* dicitur) quæ est Actus Voluntatis circa finem cum pleno proposito illum consequendi.

3°. *Fruitio*, quæ est complacentia Voluntatis in fine acquisito.

2°. Respectu

2°. *Respectu Mediorum* est duplex,

1°. *Electio* (Græce προαίρεσις) qua *Voluntas* (præeunte cognitione & deliberatione) alia media præ aliis eligit.

2°. *Usus* (seu *executio*) quo *Voluntas* media adhibet & applicat ad finem consequendum.

Ordo igitur *Actuum Intellectus & Voluntatis* sic se habet. Primo *Intellectus* finem proponit, tum eundem *Voluntas* vult & intendit, deinde *Intellectus* cogitat de mediis, & cum plura se offerunt, instituta comparatione commodiora cæteris præponit: ea statim *Voluntas* eligit & approbat; & postremo membra corporis movet ad media illa exercenda, ut per ea finem sibi propositum consequatur.

Hæc de *Actibus Voluntatis*: sequuntur ejus *Affectiones*.

C A P. VI.

De Voluntatis Affectionibus.

Affectiones Voluntatis sunt duæ,

1°. *Libertas*, quam obtinet in propriis suis actibus.

2°. *Imperium*, quod exercet in reliquas potentias.

Libertas (Græce ἀντὶξγορία) est per quam Voluntas est Domina suorum Actuum, ita ut possit agere vel non agere, quicquid, quantum, & quando lubet, eorum scilicet quæ sunt in nostra potestate, ἐφ' ἡμῶν; ad hæc enim sola se extendit voluntatis Libertas: è contra autem agens necessarium ad unum aliquod agendum determinatur, agitque quando & quantum potest; ut ignis non potest non comburere
habili

habili materia applicata. Libertas alia est,

1°. *Contrarietatis*, seu quoad *specificationem Actus*, qua Voluntas pro Libitu suo potest agere hoc vel illud, velle hoc objectum præ alio, aut etiam velle aut nolle.

2°. *Contradictionis*, seu quoad *exercitium Actus*, qua Voluntas potest agere vel non agere, actum suum exercere vel suspendere.

Priorem Libertatem Voluntas non habet: non enim potest vel bonum nolle, vel malum velle.

Posteriorem vero habet circa quodcunque objectum, excepto fine ultimo, quem necessario vult non libere.

Imperium Voluntatis in reliquas potentia est duplex,

1°. *Politicum* seu *Civile*, cum potentiae quibus imperat in aliquibus parent, in aliis vero non,

non, *Civium* instar, qui in nonnullis jus habent contradicendi. Hujusmodi Imperium Voluntas exercet in *intellectum & appetitum sensitivum*.

2°. *Despoticum* seu *Herile*, cum potentiae, quibus imperat, sunt ejus penitus mancipia, nec ei in ullis contradicunt. Hujusmodi imperium exercet Voluntas in *potentiam locomotivam*.

Haecenus de *Intellectu & Voluntate*; restat *Appetitus sensitivus*.

C A P. VII.

De Appetitu sensitivo & Affectionibus ejus.

Appetitus sensitivus est facultas Animæ Sensitivæ, qua animal fertur in bonum & aver-
satur malum præeunte cognitione sensitiva.. Estque duplex,
1°. *Concu-*

1°. *Concupiscibilis* (Ἐπιθυμητός) qui versatur circa bonum vel malum absolute & simpliciter spectatum.

2°. *Irascibilis* (Ἰσχυρός) qui versatur circa bonum & malum arduum.

Actus *Intensus* Appetitus sensitivi dicitur *Affectus*, Metonymice *Passio*, & definiri solet, *Motus appetitus sensitivi ex vehementiori apprehensione objecti ortus* & cum extraordinario spirituum motu conjunctus.

Passiones aliæ sunt,

1°. *Simplices*, quæ in se & quoad speciem nec bonæ sunt nec malæ, sed indifferentes: bonitatem vero & malitiam habent à circumstantiis.

2°. *Mixtæ*, quæ semper aliquid virtutis aut vitii admixtum habent, ut *Invidia*.

Simplices Passiones secundum *Stoicos* quatuor sunt,

1°. *Desi-*

- 1°. *Desiderium* } circa { *absens*.
 2°. *Lætitia* } *bonum* { *præsens*.
 3°. *Fuga* } circa { *imminens*.
 4°. *Tristitia* } *malum* { *præsens*.

Secundum *Peripateticos* undecim numerantur *Passiones*: quarum sex in *Appetitu Concupiscibili* collocantur; scilicet,

- 1°. *Amor*; quo *Appetitus* fertur in *bonum* ut *bonum* est, abstrahendo & ab absenti & præsentī.
 2°. *Odium*; quo *Appetitus* averfatur *malum* abstrahendo & ab absenti & præsentī.
 3°. *Fuga*; qua *Appetitus* averfatur *malum* absens.
 4°. *Desiderium*; quo *Appetitus* è contra fertur in *bonum* absens.
 5°. *Gaudium*, quo *Appetitus* sibi complacet in fruitione *boni* præsentis.
 6°. *Dolor*; quo *Appetitus* cum quadam inquietudine & perturbatione

turbatione versatur circa *malum* præsens.

In *Appetitu* vero *Irascibili* quinque,

1°. *Spes*; qua *Appetitus* fertur in *bonum absens arduum* sed *possibile* obtineri.

2°. *Desperatio*; qua *Appetitus* versatur circa *bonum absens* quod judicatur impossibile obtineri.

3°. *Timor*; quo *Appetitus* horret *malum imminens superabile*.

4°. *Audacia*; qua quis se accingit adversus *malum superabile*.

5°. *Ira*; quæ est *Appetitus vindictæ* ob injuriam illatam.

In *Passionibus* duplex reperitur *Contrarietas*,

1°. *Ratione Objectorum*, ut inter *spem* & *metum*: hic enim versatur circa *malum*; illa circa *bonum*.

2°. *Ra-*

2°. *Ratione Terminorum*, seu accessus & recessus; ut inter *spem & desperationem*: quarum utraque versatur circa *bonum*, sed *spes* ad illud accedit tanquam ad *Terminum ad quem*; *desperatio* ab eo recedit tanquam à *Termino à quo*.

Hæc de *Principiis* humanarum Actionum, sc. *Intellectu, Voluntate, & Appetitu sensitivo*; sequuntur jam earum Affectiones.

C A P. VIII.

De Affectionibus actionum humanarum, & primo de Invito & Spontaneo.

Affectiones, vel, si mavis, *Differentiæ actuum humanorum* sunt,

Primo, *Invitum vel Spontaneum* esse.

B

Secundo,

Secundo, *Bonum* vel *Malum* esse.

Primo, *Invitum*, Græce ἀνέσσιον; aliud est,

1°. *Ex violentia*; quod provenit à principio extrinseco, satis valido, non concurrente passo: veluti cum quis *alium* vel *semetipsum* verberare cogitur.

Hujusmodi violentia *voluntati* ipsi non infertur, sed *corpori*; sive actui voluntatis *imperato*, non *elicito*. Aliud,

2°. *Ex ignorantia*; de qua (quum omnis ignorantia non reddit actionem invitam) distinguendum. Est igitur vel,

Primo, *Juris*, quæ est itidem 2^x.

1°. *Universalis*, cum ignoratur communia præcepta justii & injusti: ut utrùm *homicidium sit peccatum* necne. Vel,

2°. *Particularis*, cum ignoratur speciale aliquod præceptum, ut *carnes non esse comedendas hac vel illa die*.

2°. *Facti*,

Secundo, *Facti*, cùm quis ignorat se id facere quod revera facit: ut si quis hominem in spelunca latentem pro cervo interfecerit; probè sciens *Homicidium* non esse licitum, sed ignorans id quod fecit esse *Homicidium*.

Hæc ignorantia est duplex,

1°. *Invincibilis*, cum quis omnem quam potest & debet diligentiam adhibet ut sciat, nec tamen scire potest.

2°. *Vincibilis*, quam quis debita diligentia adhibita potest tollere.

Estque duplex,

1°. *Affectata*; quam aliquis procurat ut inde excusetur, veluti cum quis aures obturat, ne audiat edictum Regis.

2°. *Crassa & supina* ex negligentia profecta.

Ignorantia *invincibilis* sive *Juris* sive *Facti* cujuscunque (qualis est in iis qui non sunt mentis com-

potes) actionem reddit *invitam*, adeoque excusat non à tanto solum sed à toto; cum nemo reneatur ad impossibile.

2°. *Spontaneum* (Græce ἐκείον) est quod provenit à principio intrinseco cum cognitione; & dicitur *voluntarium*, atque duplex est,

1°. *Formaliter directe* & *in se* positum, in quod voluntas fertur immediate & expresse; ut si quis gladium stringens aliquem transfigeret.

2°. *Virtualiter, indirecte* & *in alio* positum, cum voluntas non fertur immediate in rem ipsam sed in proximam illius causam; veluti cum quis cibum vult comedere, quem novit salutis suæ noxium esse. Morbus inde contractus dicitur voluntarius, non *in se* sed *in sua causa*.

Inter *Actiones pure spontaneas* & *pure invitae* dantur quædam
6 *mediæ*

media naturæ. Hæ partim *spontaneæ*, partim *invitæ* sunt: proptereaque *mixtæ* dicuntur, quales sunt illæ, quæ *metu* extorquentur; veluti cùm Viator latroni dat crumenam, ut sese incolumem servet. Hujusmodi Actiones possunt dupliciter considerari,

1°. *Absolute & in se*; & sic sunt *invitæ*.

2°. *Respectu finis*, cujus gratia fiunt; & sic sunt *voluntariæ*.

Hactenus de *Invito & Spontaneo*; sequitur altera humanarum Actionum Affectio, scilicet *Bonitas & Malitia*.

C A P. IX.

De Actionum Humanarum Bonitate & Malitia.

Bonitas Actionis Moralis est conformitas ejusdem ad rectam rationem.

Malitia est difformitas ejusdem à rectâ ratione.

Recta autem *ratio* est Judicium Intellectus rite deductum ex principiis necessariò veris.

Actiones Humanae sunt in genere triplices,

- 1°. *Simpliciter* bonæ, ut *Deum colere*.
- 2°. *Simpliciter* malæ, ut *furari &c.*
- 3°. *Adiaphoræ* seu *indifferentes*, ut *carnem edere*.

Quæ spectari possunt,

- 1°. In *specie* & secundum substantiam seu earum essentiam, & sic sunt *indifferentes*.
- 2°. In *individuo* & quoad earum circumstantias, & sic sunt semper *bonæ* vel *malæ*, prout sunt bene vel malè circumstantiæ.

Circumstantiæ istæ, è quibus *Actiones bonitatem* & *malitiam* sumunt, hoc versu comprehenduntur :

Quis,

*Quis, quid, ubi, quibus auxiliis,
cur, quomodo, quando.*

Hæ omnes, si sint debitæ, actum reddunt *moraliter bonum*: si una aliqua circumstantiarum aut plures sint indebitæ, actus erit *malus*; juxta vulgatum illud, *Bonum est ex integra causa, Malum ex quolibet defectu.*

De *sine & objecto* Moralis Philosophiæ jam dictum est: sequuntur *media* quibus ad illum *finem* perveniatur.

C A P. X.

De Mediis, ac primò de Prudentia.

MEDIA, quibus ad felicitatem pervenitur, sunt *Virtutes*; & (ut nonnulli addunt ex *Aristotele*) *Amicitia*.

Virtutes sunt,

B 4

1º. Intel-

1°. *Intellectuales*, quæ sunt Habitus animæ, quibus mens ad obeundas suas operationes recte disponitur: suntque,

1°. *Speculativæ*, quæ in nuda virtutis speculatione consistunt; ut *Intelligentia*, *Sapientia*, & *Scientia*.

2°. *Practicæ*, quæ cognitionem ad actus ordinant; ut *Prudentia* & *Ars*.

2°. *Morales*, de quibus infra.

Prudentia (quæ sola inter *Intellectuales* ad *Moralem* spectat *Philosophiam*) est Habitus intellectus practici cum recta ratione activus, circa ea quæ sunt homini bona vel mala: seu brevius, est recta ratio agibilium sive rerum agendarum. Estque,

1°. *Agibilium Universalium*, qua præcipitur, v. gr. *cibo*, *moderate utendum esse*; & dicitur *Synteresis*, quæ est habitus principiorum primorum
practi-

practicorum, quæ nobis à natura indita sunt; sicuti *Intellectiva* est habitus primorum principiorum *speculativorum*, quæ per se nota sunt.

2°. *Agibilium particularium*, qua huic homini, hoc tempore, hic cibi modus præscribitur.

Illa dicitur *Prudentia practica*; hæc *practice practica*. Licet enim utraque ad $\pi\epsilon\acute{\alpha}\xi\iota\omega$ ordinatur, hæc tamen directius & immediatius, illa remotius & quasi è longinquo: unde est, quod Prudentes ii dicuntur, non qui de *agibilibus* in *universali* recte judicant, sed qui norunt quid sit *hic* & *nunc* agendum pro ratione circumstantiarum.

Prudentiæ causæ sunt,

1°. *Præcepta*, quæ suppeditant cognitionem universalium.

2°. *Experientia*, quæ singularium. Prudentia cum *virtute morali* necessario conjuncta est, adeo ut,

1°. Nemo vir bonus esse possit *sine prudentia*; hæc enim *virtutibus moralibus* præfidet & dictitat quid in quaque re agendum sit.

2°. Nemo prudens esse possit *sine virtute morali*: vitiositas enim mentem occæcat, ejusque judicium pervertit.

C A P. XI.

De Virtute Morali in Genere.

Virtus Moralis est *habitus electivus in mediocritate consistens, quæ penes nos est, & ratione definita, prout vir prudens eam definiverit.*

Virtutem esse *habitus* ex eo evincitur, quod neque sit *Affectus*, nec *Facultas* (nam hæc tria tantum sunt in anima. sc. *Affectus*, *Facultas* & *Habitus*) cum ab iis

nec bonus nec malus quispiam denominetur, contra quam accidit in virtutibus vitiisque. Relinquitur igitur *virtutem moralem* esse habitum.

Virtutes morales sunt in Appetitu sensitivo *objective* seu *influxive*, in voluntate verò *subjective*, quia sunt *Habitus electivi* quales *Appetitui sensitivo* non conveniunt.

Objectum virtutis est duplex,

1°. *Internum*, sc. *Affectus & Actus*, ut *voluptas & dolor*.

2°. *Externum*, quod pro conditione virtutum specifica varium est & multiplex.

Forma virtutis est mediocritas in Affectibus & Actionibus; iis sc. quæ sunt mediocritatis capaces.

Medium est duplex,

1°. *Arithmeticum*, sive *rei*, quod æqualiter distat ab extremis.

2°. *Geometricum*, five *rationis*, quod unicuique convenit, & neque nimium est neque parum.

Virtutes positæ sunt medio *rationis* non *rei*, excepta iustitia commutativa:

1°. Ob earum inæqualem à vitiis distantiam;

2°. Quia virtutis est se accommodare ad varias circumstantias.

Virtus quoad *qualitatem* & *intensionem* est divisibilis; non quoad *quantitatem*: quod enim recedit à virtute peccatum est.

C A P. XII.

De Causa efficiente Virtutis Moralis.

Virtus Moralis non est effective,

1°. *A temperamento corporis*, quia hoc non est in nostra potestate, ut *mores* sunt; & præterea sæpe videmus mutato temperamento non mutari mores, & vice versa: nec

2°. *A natura*, sic enim esset immutabilis; & ad eam amplectendam alendamque frustra instituerentur præmia & poenæ. Est tamen à *natura* (sicut & à *temperamento*) dispositive, & prout *naturale* opponitur *disconvenienti* & *violento*, non verò ut pugnat cum *voluntario*: nec

3°. *Ab*

3°. *Ab institutione aut doctrina,* nisi directive; nam absque consuetudine parum profunt. Relinquitur ergo ut *consuetudo* sive *frequens bonarum actionum exercitium* sit præcipua & proxima virtutis *causa*. Quemadmodum enim fabri fabricando, sic iuste agendo evadimus iusti.

Actiones, è quibus emergit virtus, sunt bonæ, licet incomplete; & proinde ejusdem speciei cum actionibus virtutem jam comparatam sequentibus.

Ad *virtutem consequendam* tria hæc præcepta sunt studiose observanda:

- 1°. Maxime ab eo vitio declinandum est, quod virtuti maxime adversatur.
- 2°. Ab eo etiam, ad quod sumus natura maxime proclives.
- 3°. Suspectum sic quicquid sub voluptatis specie se sensibus nostris commendare studet.

Signum

Signum *acquisitæ virtutis* est *voluptas* ex bonis actionibus percepta.

Virtutes (si perfectæ) sunt omnes vinculo *prudentiæ* inter se connexæ.

Hactenus de *virtute* in genere: sequuntur jam *virtutes in specie*, ubi *Pietati*, tanquam Reginæ, meritò assurgunt omnes.

C A P. XIII.

De Pietate.

Pietas, stricte sumpta, est *virtus Deum rite religiosèque colendi*. Latius accepta *cultum illum Divinum* (qualis omnium animis infixus est) denotat.

Deo *cultum* sive *pietatem* deberi evincit admiranda ejus in mundi fabrica relucens *Sapientia*,
& speci-

& specialis in humanam societatem
Bonitas. Cultus Dei est duplex,

1°. *Internus*, sive *animi*, qui
 constat amore & timore.

2°. *Externus*, sive *corporis*, cu-
 jus potissima pars est *preca-*
tio; ejusque duæ sunt spe-
 cies,

1°. *Petitio*.

2°. *Gratiarum actio*.

Actus externus Deo non est gratus
 sine *interno*.

Pietati opponitur,

1°. In excessu, *superstitio*.

2°. In defectu, *impietas*, sive
atheismus.

C A P. XIV.

De Fortitudine.

FUIT *Pietas*, quæ Deum
 proxime respicit; sequitur
Probitas, quæ in officiis humanis
 occu-

occupatur, cujus vulgo enumerantur duodecim species, sc.

- 1^a. *Prudentia*,
- 2^a. *Fortitudo*,
- 3^a. *Temperantia*,
- 4^a. *Iustitia*,
- 5^a. *Liberalitas*,
- 6^a. *Magnificentia*,
- 7^a. *Magnanimitas*,
- 8^a. *Modestia circa honores*,
- 9^a. *Mansuetudo*,
- 10^a. *Veracitas*,
- 11^a. *Comitas*,
- 12^a. *Urbanitas*.

Quarum aliquæ gradu potius quam essentia & specie distinguuntur, nisi cum nonnullis dicamus *magis* & *minus* in Ethicis diversificare speciem.

Ex virtutibus istis quatuor priores (ob dignitatem) *Cardinales* sive *Heroicæ* nuncupantur.

De *Prudentia* jam egimus, sc. Cap. 10mo. proxime sequitur,

Forti-

Fortitudo, quæ est *Virtus servans mediocritatem in metu & audacia circa terribilia.*

Objectum ejus est duplex vel,

1°. *Internum, δαλία, metus, seu potius meticulositas, & θερόσ* præceps *audacia*: quæ sunt etiam ejus extrema.

2°. *Externum, quod est in genere τὸ φοβερόν, quicquid timorem potest incutere (modò malum non sit inhonestum, sed triste) & præsertim mors bellica.*

Officium *viri Fortis* est intrepide aggredi & constanter sustinere pericula, idque honestatis gratiâ, ubi, quando, & quomodo oportet.

Fortes ideo non sunt,

1°. *Αὐτοφόνοι*, qui violentas sibi manus injiciunt: neque

2°. *Μονόμαχοι*, qui duello congregiuntur: neque

3°. Qui-

3°. Quicumque malo affectu concitati sese in periculum temere conjicunt, neque

4°. Qui præcipuè prædæ causa militant.

C A P. XV.

De Temperantia.

Temperantia est *Virtus servans mediocritatem in voluptatibus gustus & tactus.*

Objectum ejus est duplex,

1°. *Internum, nempe cupiditas.*

2°. *Externum, estque voluptas & quæ eam afferunt; non animi voluptas, neque visus, neque odoratus &c. nisi secundario & per accidens, quatenus scilicet memoriam re-fricant aut spem faciunt earum voluptatum, quæ ad gustum*

gustum & tactum directe pertinent.

Officium *viri Temperantis* est inhonestas voluptates prorsus averfari, licitas moderate appetere & frui eo quo oportet modo.

Temperantiæ opponitur,

In excessu, *intemperantia*.

In defectu, *stupiditas*.

Cupiditates sunt duplices,

1°. *Naturales* & toti speciei communes, quales sunt *cibi & potus*.

2°. *Adventitiæ* & unicuique peculiare, quales sunt *desiderium hujus aut illius cibi aut potus*. In his maxime, idque in excessu, peccatur.

Temperantia est duplex,

1°. *Frugalitas*, quæ est in cibo & potu: cujus extrema sunt in excessu, *Edacitas & Bibacitas*: in defectu, *Nimia ab iis abstinencia*.

2°. *Castitas*,

20. *Castitas*, quæ est in Venere
& rebus ad eam pertinenti-
bus.

Intemperans pejor est *Ignavo* &
Timido: quia actiones, quibus
comparatur *Fortitudo* magis mo-
lestæ sunt & periculosæ, quam eæ
quibus comparatur *Temperantia*.

C A P. XVI.

De Liberalitate & Magnificentia.

Liberalitas est *Virtus* servans
mediocritatem in appeten-
dis, dandis, & accipiendis pecu-
niis.

Objectum ejus est duplex,

1°. *Internum*, scilicet *pecuniæ*
cupiditas.

2°. *Externum*, scilicet *ipsa pe-*
cunia.

Quod in accipiendo consistit *Li-*
beralitas exinde constat; quod
nemo

nemo aliquid dare potest, qui nihil unquam recepit: sed præcipue in *dando* cernitur, quia,

- 1°. Dare difficilius est, quam accipere, &
- 2°. Virtutis est magis bene mereri de aliquo, quam beneficio affici.

In *dando* expendendæ sunt omnes circumstantiæ, viz. *Finis, Persona, Quantitas & Qualitas beneficiorum, Tempus, Locus & Animus.*

Nam *dandum* est,

- 1°. *Honestatis gratia.*
- 2°. *Honeste merentibus.*
- 3°. *Habenda est sui ipsius & accipientis ratio.*
- 4°. *Utilia & justa danda sunt.*
- 5°. *Cito & opportune.*
- 6°. *Hilariter.*

In *accipiendo* vir *Liberalis* non est,

- 1°. *Petax*; sed
- 2°. *Verecunde* accipit,
- 3°. *A bonis,*
- 4°. *Quod recte datur.*

Extrema

Extrema *Liberalitatis* sunt,

1°. In excessu, ἀσώλῖα, seu *prodigalitas*.

2°. In defectu, ἀνελευθερία *illiberalitas*, seu *avaritia*. Quæ quidem est deterior *prodigalitate* ob hæc duas causas: quia,

1°. Est vitium magis insanabile.

2°. Prodigus multis prodest, Avarus nemini, ne quidem sibi ipsi.

Magnificencia est *Virtus servans mediocritatem in magnis sumptibus*; unde gradu potius quam specie differt à *Liberalitate*.

Officium *Magnifici* est sumptus facere pares opibus & facultatibus suis; non ostentationis, sed honestatis gratia.

Extrema ejus sunt,

1°. In excessu, βανανσία, *luxus*, & ἀπειροκαλία, *imperitia decori*.

2°. In defectu, μικροπρέπεια, *sordes*.

CAP. XVII.

C A P. XVII.

De Magnanimitate & Modestia.

Magnanimitas est *Virtus servans mediocritatem in cupiditate & studio magnorum honorum.*

Objectum ejus est duplex,

1°. Internum, *honoris cupiditas.*

2°. Externum, *ipse honor.*

Officium *Magnanimi* est magnos honores decenter expetere, oblatos modeste accipere, eosque diligenter tueri & conservare.

Magnanimus,

1°. Φανερόμισος & vel
Φανερόφιλος, qui aperte
amicum vel inimicum
se profitetur.

2°. Θαυμαστικός, qui
facile admiratur quid-
piam.

piam.

3°. Μνησίκακος, *memor injuriæ.*

non est

4°. Ανθρωπολόγος, *qui de aliis liberè loquitur.*

5°. Επαινετικός, *sui ipsius laudator.*

6°. Κακολόγος, *Maledicus.*

7°. Φιλοκίνδυνος, seu μικροκίνδυνος, *qui temere se parvis periculis objicit, sed magnis, atque in iis ἀφειδής ἐστὶ τῇ βίῃ, non parcit vitæ suæ.*

Magnanimitati opponitur,

1°. In excessu, χαυνότης, *fastus.*

2°. In defectu, μικροψυχία, *pusillanimitas.*

Modestia est Virtus servans mediocritatem in cupiditate & studio parvorum honorum. Unde ita se
C *habet*

habet ad *Magnanimitatem* ut *Liberalitas* ad *Magnificentiam*.

Officium *Modesti* est eos solum honores ambire, qui virtuti & meritis debentur, quosque præsens Reipublicæ status & occasio temporum facile indulgent.

Illi affines sunt *æquabilitas animi* & *humilitas*.

Modestiae opponitur,

1°. In excessu, *φιλοψυχία*, *ambitio*.

2°. In defectu, *ἀφιλοψυχία*, *nimia animi demissio*.

C A P. XVIII.

De Mansuetudine.

Mansuetudo est *Virtus servans mediocritatem in irascendo & vindicando*.

Objectum ejus est duplex,

1°. *Internum*, estque *ira*, affectus omnium vehementissimus, turpis-

turpissimus, & perniciosissimus.

2°. *Externum*, scilicet quicquid
iram provocare solet.

Mediocritas in *irascendo* servabitur, si irascamur ob quas res, quibus, quemadmodum & quomodo oportet.

Ex ira oritur *vindicta*; quæ est,

1°. *Defensiva*; quam natura suadet esse *licitam*.

2°. *Offensiva*; estque duplex,

1°. *Privata*, quæ non est *licita*.

2°. *Publica*, quæ non solum *licita* est, sed & *necessaria*.

In qua tamen cavendum est, ne major sit poena quam culpa, & ne magistratus in exsequenda sententia pravis affectibus abripiatur.

Mansuetudini opponitur,

1°. In excessu, ὀργιλότης, *nimia ira, iracundia*.

2°. In defectu, ἀοργησία, *iræ vacuitas, nimia lenitudo*.

C A P. XIX.

De Veracitate.

*V*eracitas, Comitas, & Urbanitas dicuntur virtutes ὁμιληκαὶ, quia in vitæ quotidianæ consuetudine (ὁμιλία) solent adhiberi.

Veracitas est *Virtus* qua sermone, gestu, vestituque, atque adeo tota vita veritatem profitemur.

Quod *Logice* falsum est, *Ethice* potest esse verum.

Verax non semper & ubique verum prodit, nec apud quosvis; imò licet interdum veritatem occultare *indirecta* responsione, & *ambiguis* sed *usitatis* loquendi formulis interrogationes insidiosas eludere, vel partem veritatis reticere.

Æquivocationes tamen *Jesuiticæ* sunt prorsus abominandæ:
quia

quia una tantum parte usitatæ sunt, altera vero inusitatæ, & cum intentione fallendi proferuntur.

Veracitati opponitur,

1°. In genere *Mendacitas*.

2°. In specie,

1°. In excessu, ἀλαζονεία, *arrogantia* sive *simulatio*.

2°. In defectu, εἰρωνεία, *dis-
simulatio*.

Aliud est *dicere Mendacium*, aliud *mentiri*: illud *licitum* est (si fiat ex *ignorantia*) hoc *per se malum*, cum sit abusus *vocum* & *auditorum*.

C A P. XX.

De Comitatus & Urbanitate.

COMITAS (quam *Aristoteles* improprie φιλίαν vocat) est *Vir-
tus servans mediocritatem in vo-
luptate aliis* (in *gestibus* scilicet,
C 3 *sermo-*

sermonibus & actionibus) exhibenda.

Comitati opponitur,

1°. In excessu, ἀρέσκεια *nimum aliis placendi studium.*

2°. In defectu, δυσκολία, *morositas.*

Εὐτεργελία seu Urbanitas est Virtus servans mediocritatem in ludis & jocos.

Aliquam ludendi & jocandi rationem nobis indulgeri è *Scripturis* videtur colligi posse. Nam *Εὐτεργελίαν* non simpliciter damnat *Apostolus*, sed *nimiam* ejus *licentiam*.

Quærat^{ur} an *Ludi chartarum, Scenici, & Gladiatorii &c.* sint *liciti*.

Urbanitati opponitur,

1°. In excessu, βωμολοχία, *scurrilitas.*

2°. In defectu, ἀγροικία, *rusticitas.*

C A P. XXI.

De Justitia, Jure, & Æquitate.

Justitia est duplex,

- 1°. *Universalis*, quæ nihil aliud est quam omnium virtutum usus & exercitium. Unde *Universalis virtus* vocatur.
- 2°. *Particularis*, quæ est virtus *Moralis* à cæteris distincta & cum illis sub *Universali Justitia* continetur.

Oritur hæc duplex *Justitiæ* divisio à duplici respectu hominis,

- 1°. Ad *republicam* cum qua comparatur ut *pars cum toto*, & dirigit actiones suas, ad *commune bonum* reipublicæ: unde habitâ legis ratione νόμιμος dicitur in oppositione ad ἀνόμιμος.

2°. *Ad quemlibet privatum*, cum quo comparatur, ut *pars cum parte*. Sic *Jus & Æquum* inter singulos respicit.

In *Justitia Universali* quatuor notanda sunt,

1°. *Objectum* ejus, quod est το δίκαιον, *jus*, seu id quod *Juri* proprie dicto est maxime consentaneum.

2°. *Oppositum* ejus, quod est *Injustitia*, ita se habens ad singula vitia, ut *Justitia Universalis* ad singulas virtutes.

3°. *Necessitas* ejus, quæ in omnibus sed imprimis in *supremo magistratu* necessaria est: in illo enim maxime requiritur ut sit *summe Justus*, & omnium virtutum speciem saltem præ se ferat. Ejus enim actiones omnium oculis subjiuntur: unde est quod di-

ci solet *Magistratum* indicare virum.

- 4°. *Extensio* ejus, quæ omnia respicit quæ legibus consentanea sunt, quatenus illæ justæ sunt.
-

C A P. XXII.

De Jure.

JUS est quod recta ratio præscripsit in usum mutue societatis præstandum: dividiturque,

1°. A *Juris consultis* in *Commune* & *Proprium* seu *Civile*.

2°. Ab *Aristotele* in *Politicum* seu simpliciter *Civile* & *Domesticum*, quod sane non est *Jus* nisi analogice & secundum quid.

3°. Ab aliis in *Naturale* & *Positivum*.

1°. Naturale est (definiente *Justiniano*) quod natura omnia animalia docuit; sive norma agendi quam natura tradit & à naturali affectione & ratione profluit. Estque,

1°. Immutabile; cum quo Deus ipse non dispensare potest.

2°. Ubique & semper eandem vim obtinet.

3°. Solum homines obligat per modum juris.

4°. In iis rebus positum est, quæ sunt communes hominibus cum aliis animantibus, ut *prolis educatio* &c.

5°. Deum *mediate* habet auctorem, utpote auctorem naturæ humanæ, cujus ex principiis internis profluit.

Huic *affine* est,

Jus gentium quod est *recte agendi norma*, quæ gentium vel hominum plerorumque *judicio comprobatur*: &

1°. Eandem habet originem cum *jure naturali*, scilicet *rationem naturalem*. Nam non ex institutis populorum tantum æstimandum est, sed ex eo quod justum esse ipsa *naturalis ratio* dicitur.

2°. In iis rebus positum est, quæ sunt hominibus propriæ, ut *commercium* &c.

2°. Positivum, quod *lege aliqua expressa* ponitur. Estque duplex *Divinum* vel *Humanum*.

1°. *Divinum* est, quod à Deo immediate ponitur; & continetur *Veteri & Novo Testamento*.

2°. *Humanum* est, quod ab *Hominibus* fertur; & dicitur,

1°. *Canonicum*, quod à potestate *Ecclesiasticâ* ponitur.

2°. *Civile*, quod quisque populus sibi constituit: quo nomine κατ' ἐξοχὴν venire

solet *Jus Romanum*, quòd ab omnibus ferè totius orbis cogniti civibus olim fuerit receptum. Estque,

1°. *Scriptum*, ut *Senatus consultum*, *Plebiscitum*, *Edicta Imperatorum*, *Responsa Prudentum* &c.

2°. *Non Scriptum*, seu usu & consensu *utentium* approbatum. Utrumque est duplex,

1°. *Publicum* pro pluribus.

2°. *Privatum* pro quolibet regno, vel *Civitate*, vel *Universitate*: & vocatur *Jus municipale* seu *Statutum*.

De hoc *Jure* quatuor observanda sunt,

1°. Quod *norma* ejus est *salus populi*.

2. Quod non *obligat* nisi quibus *latum* est.

3°. Quod *mutabile* est; idque,

1°. *Lata*

- 1°. *Lata contraria lege.*
- 2°. *Tacito populi consensu.*
- 4°. *Quod ejus adjunctum est Æquitas* sive *ἡμετέσια*, quæ est *correctrix* seu *emendatrix* legis ea parte, qua *propter Universalitatem* deficit: vel est *benigna legis interpretatio* à *judice prudenti* data, qui *mentem* potius quam *verba* respicit *Legislatoris*.

Extrema Æquitatis sunt,

- 1°. *In excessu strictum & summum jus* absque examine *circumstantiarum*.
- 2°. *In defectu, malitiosa legis interpretatio.*

Juris oppositum est *Injuria* quæ ejus est *violatio*, & *definitur*, *Damnum* quod *alteri invito à volente & sciente immeritò infer-*
tur. Nam,

- 1°. *Volenti* non fit *injuria*.
- 2°. *Nemo sibimet injuriam facit.*

3°. *Quod-*

3°. Quodlibet *damnum* alicui *il-*
latum non est injuria. Nam
 Triplex est *damnum*,

1°. Quando quis alteri nocet *in-*
sciens: & vocatur *infortu-*
nium seu casus *fortuitus*.

2°. Quando quis alteri nocet
 præter *intentionem* sine *mali-*
tiâ & *animo* nocendi: & hoc
 vocatur *erratum* seu culpa.

3°. Quando quis nocet *sciens*
 vel *ex animo*: & hujusmodi
damnum est injuria; & in-
 fertur,

1°. *Dolo*, scilicet *ignoranti*.

2°. *Vi*, nimirum *scienti*.

Qui sibi *manus violentas* infe-
 runt, sunt *injurii*, non in *seipsos*,
 sed in *republicam*: ac proinde
 ignominia solent affici.

CAP. XXIII.

De Justitia Particulari.

JUSTITIA Particularis est *constans* & *perpetua voluntas suum cuique tribuendi*; scilicet in *Pæna*, *Præmio* & *Debito*.

Versatur hæc Virtus inter *plus* & *minus* tanquam extrema. Nam,

1°. Siquis *plus boni*, quam par est, usurpat, *πλεονεκῆς*, sive *injurius* est.

2°. Siquis *minus damni* vel *on-rum* infert, quam oportet; is etiam est *injurius*.

Objectum circa quod versatur ea sunt, in quibus *bona malave fortuna* collocari solet; quatenus aliis jure debentur.

Mediocritas, in qua consistit, est *Analogica*, non *simplex*, ut in aliis

aliis *virtutibus*: quia æquitas quæ inter cives pro ratione *meriti*, & inter res pro ratione *pretii* requiritur, non eandem habet normam.

Ideo duplex est Justitia particularis,

1°. *Distributiva*, quæ in recta distributione poenarum & præmiorum consistit; de qua observandum,

1°. *Objectum* ejus, scilicet personæ *publicæ* & *privatæ*, atque etiam *bona* vel *mala externa*.

2°. *Mediocritas* ejusdem; & ea quam servât, est *Geometrica*, habitâ ratione personarum & circumstantiarum: uti qui *plus* reipublicæ profuit *majori* præmio est afficiendus, quam qui *minus*; & è contra.

Recte *distributioni* opponuntur quædam species *Injustitiæ*,

1°. *Tyranis*, poenis animos exasperans.

2°. Προσωποληψία, quæ veritatem non respicit, sed alia personarum accidentia.

3°. Socordia, quæ neque dignis præmia distribuit, neque delinquentibus poenas.

2°. *Commutativa*, quæ in contractibus & recta institutione merciorum versatur. In ea duo notanda sunt,

1°. *Medium* ejus, quod est *Arithmeticum*, & æqualitatem rerum simpliciter spectat; in *proportionem* scilicet *Arithmetica*.

2°. *Norma* ejus, quæ est mensura *contractuum*: atque duplex est,

1°. *Naturalis*, quæ est *indigentia*; nam quo plus vel minus res est usui alicujus, eo pluris vel minoris est pretii.

2°. *Arbitraria*, & hominum ingenio excogitata, ut *nummus*: quemadmodum si mihi opus sit re aliqua tua, & non aliquid habeam quo tu indiges ad permutationem

mutationem faciendam, possum tibi *nummum* tanquam *sponsorem* dare, ut certo scias pro indigentia tua futura, quodcunque petes, vel à me vel ab alio, eodem dato *sponsore* te consecuturum.

Huic *justitiæ* opponuntur.

1°. *Contractus inviti.*

2°. *Nimium lucri.*

3°. *Furtum.*

4°. *Usura lucratoria.*

1°. Quærat^{ur} merito, ad quam *justitiæ* partem pertineat *lex Talionis*; de qua *Exod. xxi.*

24.

2°. Quærat^{ur} etiam, qua proportion^e erogandæ sunt poenæ pro *delictis privatis*.

Haftenus de *virtutibus moralibus*: jam ad *semivirtutes* deventum est.

C A P. XXIV.

De Semivirtutibus in genere.

DE his tanquam *virtutum gradibus* tandem agamus; priores enim virtutes perfectæ, hæ imperfectæ vel *semivirtutes* appellantur, quia bonæ sunt dispositiones ad ipsum virtutis habitum. Gradus etenim Virtutum sunt tres. Nam virtus est vel *Perfecta*, cujus generis sunt *undecim* prius allatæ: vel *Imperfecta*, uti *Continentia* & *Tolerantia*: vel *Excellent*, ut *Virtus Heroica*.

Primo, *virtus Heroica* in summo virtutis gradu & exercitio consistit.

Secundo, *Continentia* respicit virtutes omnes, quæ effectus moderantur in *appetitu concupiscibili*.
Spectatur

Speſtatur autem præcipue in iis, quæ ad *gultum & tactum* pertinent. Unde qui ad *Temperantiam* hanc habet diſpoſitionem *ſimpliciter continens* eſt; qui verò ad alias virtutes, tantum *ſecundum quid continens* dicitur.

Semivirtus igitur eſt *quæ mediocritatem ſervat, ſed cum aliqua difficultate; affectibus rationis imperio reluctantis* & ægre parentibus. Atque in hoc à virtute perfectâ diſtinguitur; quam tunc ſe ſciat aliquis aſſequutum eſſe, cum & *ratio* præſcribit quod *rectum* eſt, & *affectus* ſine ulla reluctantia ſequuntur rationis dictamina.

C A P. XXV.

De Semivirtutibus in ſpecie.

Semivirtutes verſantur,

- 1°. Circa *voluptates*, ut *Continentia*.
- 2°. Circa

2°. Circa dolores, ut *Tolerantia*.

Continentia est *virtus imperfecta*, qua omnes inordinati affectus rectæ rationi reluctantes inviti subjiuntur: Græce dicitur ἐννεγά-
Tea.

Objectum ejus est duplex,

1°. *Primarium*, scilicet voluptates corporis, quæ gustu & tactu percipiuntur.

2°. *Secundarium*, scilicet voluptates, quæ percipiuntur ex divitiis.

Extrema ejusdem sunt,

1°. In excessu, *Incontinentia*; quæ contra judicium rectæ rationis homines invitos pravis consuetudinibus ad peccandum abripit. Estque,

1°. *Infirmetas*.

2°. *Præcipitantia*.

2°. In defectu, cum quis voluptates adeo averfatur, ut ne propter honestam voluptatem aliquid laude dignum suscipiat.

Tolerantia (Græce *καρτερία*) est *virtus imperfecta, qua res adversas & laboriosas cum quodam dolore conjunctas honestatis gratia magno animo perferimus.*

Objectum ejus sunt *res adversæ*, seu *dolores*, non verò quivis, sed ii præsertim quibus plerique succumbunt ex *imbecillitate animi.*

Extrema ejus sunt,

1°. In excessu, *Pertinacia*, vitium quo quævis molesta & adversa sine honestatis ratione, tantum ex obstinatione animi perferuntur.

2°. In defectu, *Mollities*, (*μαλακία*) vitium quo nullas plane res molestas aut dolores honestatis gratiâ perferre volumus.

Hæc autem si oriatur ex vitio gentis, naturæ aut sexus, aut etiam ex morbo, excusationem meretur.

CAP. XXVI.

De Virtute Heroica.

Virtus Heroica est *Virtutis excellentia hominem supra humanam seu communem conditionem elevans.*

Extrema ejus sunt,

1°. In excessu, *Feritas* quæ humanam appetitionem in ferinam commutat.

2°. In defectu, *Ignavia summa*, seu ineptitudo ad omnem virtutis impetum.

CAP. XXVII.

C A P. XXVII.

De Cognatis Virtutum Moralium.

Cognata Virtutum sunt *Voluptas & Amicitia.*

1°. Voluptas (*ἡδονή*) est *perfecta operationis subsequens signum.*
Estque quadruplex,

1°. vel { *Animi*, quæ ex perfecto virtutis habitu perfecta est.

{ *Corporis*, quæ sensu percepta præcipue corpus afficit.

2°. vel { *Honestæ*, quæ ex honestis percipitur actionibus.

{ *Turpis*, quæ ex inhonestis.

{ *Indifferens*, quæ ex neutris profluit. *Pu*

- 3°. vel } *Pura*, quæ nihil ha-
bet admixtum turpitudi-
nis aut doloris.
- 3°. vel } *Impura*, quæ aliquid
turpitudinis aut molestiæ
sibi habet adjunctum.
- 4°. vel } *Humana*, quæ homi-
nis naturæ convenit.
- 4°. vel } *Belluina*, quæ bellua-
rum naturæ convenit.

2°. Amicitia, quæ est *benevo-
lentia mutua non latens*. Est-
que vel,

- 1°. *Honestæ*, quæ propter amo-
rem virtutis & honestatis in-
itur: vel,
- 2°. *Jucunda*, qua propter jucun-
ditatem plures inter se amore
conjunguntur: vel,
- 3°. *Utilis*, qua propter lucrum
plures amore inter se conjun-
guntur.

Hæc divisio fit ratione *objecti*:
dividitur etiam ratione *subjecti*,

- 1°. In amicitiam *æqualitatis*,
quæ est inter homines ejus-
dem dignitatis, ut *fratres*.
- 2°. *Inæqualitatis*, quæ est inter
homines inæqualis dignitatis,
ut inter *patrem & filium*.

Adjuncta *Amicitia* sunt,

- 1°. *Benevolentia*, quæ est habi-
tus occultus hominem ad be-
ne volendum inclinans.
- 2°. *Concordia*, quæ est civilis in-
ter notos consensus.
- 3°. *Beneficentia*, qua erga ami-
cos voluntatem nostram a-
pertam facimus re ipsa & fac-
tis.

Extrema ejus sunt,

- 1°. In excessu, ὑπερφιλία, *insa-
nus amor* ; quo quis in grati-
am amici nihil non tentare au-
det, etsi honestatem violat.
- 2°. in defectu, μισανθρωπία, *fuga
hominum & conversationis a-
versatio* ;

versatio; cujus superior gradus est *odium*.

Amicitiae in genere opponitur
Inimicitia.

C A P. XXVIII.

Appendix de Virtutibus Intellectualibus.

Virtus Intellectualis est *habitus animæ, quo mens nostra vel affirmando vel negando verum enunciat.*

Subjectum ejus est ea animi pars quæ *rationalis* dicitur.

Finis vero *veritas*, quam mens investigat; idque vel,

1°. *Contemplando*, quod est munus partis *θεωρητικῆς*: & talis veritas *contemplativa* inde nominatur.

2°. *Transseundo ad actionem* seu *usum*, & talis veritas *πραγματική* dicitur.

Unde est duplex,

1°. *Spe-*

- 1°. *Speculativa*, quæ in nuda *sub-
jecti contemplatione* consistit.
2°. *Practica*, quæ *operando* se
prodit inque eo acquiescit.
Virtutes Intellectuales *Theoreticæ*
sive *Speculativæ* sunt tres,

1°. *Intelligentia*, quæ est habi-
tus mentis, quo principia sci-
entiarum cognoscimus.

Ejus Objectum sunt ipsa
Principia sive *Axiomata*
scientiarum.

2°. *Scientia*, quæ est habitus ex
necessariis.

Ejus objectum est τὸ *ἄριστον*,
scibile; quod est rerum tan-
tum necessariarum & æterna-
rum, & quæ se aliter habere
non possunt.

3°. *Sapientia*, quæ est intelligen-
tia & scientia rerum præstan-
tissimarum.

Ejus objectum sunt *res om-
nes*, quæ sub hominis cog-
nitionem cadere possunt: cu-
jusmodi

jusmodi sunt rerum principi-
pia & causæ & ipsæ con-
clusiones quæ ex illis eru-
untur.

Practica duæ sunt.

1°. *Prudentia*, quæ est habi-
tus verus agendi cum rati-
one circa ea quæ homini
bona vel mala sunt.

Ejus objectum sunt τὰ
πρακτὰ, hoc est, omnia
quæ homini necessario
sunt agenda.

Estque vel,

1°. *Communis*, quæ est,

1°. *Politica*, quæ est
rursus,

1°. *Legislatoria*, de le-
gibus inferendis.

2°. *Practica* de repub-
lica administranda.

Estque,

1°. *Senatoria* de ne-
gotiis futuris.

2°. *Judiciaria*, de re-
bus

bus in foro præ-
teritis.

2°. *Oeconomica*, quæ est
Prudentia communis
recte consulendi &
prospiciendi de iis,
quæ familiæ necessa-
ria sunt.

2°. *Privata*, qua nobismet
nostrisque commodis
recte prospicimus.

2°. *Ars*, quæ est habitus cum
recta ratione effectivus.

Objectum ejus sunt τὰ
ποιητὰ, illa ex quibus
tanquam materia ali-
quid potest effici.

Artificis officium in tribus con-
sistit,

1°. Εν τῷ θεωρεῖν,

2°. Εν τῷ τεχνάζειν,

3°. Εν τῷ γεννᾶν,

ut opus producat.

Ethices Compendii Finis.

METHODUS
Argumentandi
ARISTOTELICA

A D

Ἀριθμητικὴν Mathematicam
Redacta.

De Natura Propositionis.

1°. *De Affirmatione & Negatione.*

UDICIUM, quod de
rebus formamus, fit per
Propositionem.

Est autem *Propositio*,
oratio unum de alio affirmans vel
negans.

D 4

De

2 *Methodus Argumentandi*

De *Natura affirmationis* est unire vel connectere *Prædicatum* cum *Subiecto* secundum integram suam ideam, i. e. secundum omnia attributa essentialia. *Ex. gr.* Ut hæc sit vera affirmatio, *Isosceles est Triangulum*, necesse est integram essentiam *Trianguli*, scilicet intimam essentiam & proprietates ipsius universas, *Isosceli* convenire; ac proinde *Isosceli* inesse *extensionem*, *figuram*, *tres lineas*, *tres angulos*, eosque *duobus rectis æquales*; quæ sunt *Trianguli* attributa. Nam si pars aliqua essentialis *Subiecto* non conveniret, sequeretur integram essentiam illi non convenire, sed partem tantum; ac proinde *Triangulum* secundum integram sui essentiam non affirmari, sed negari debere de *Isoscele*. Adde quod, qui unam proprietatem tollit integram destruit essentiam secundum omnes *Philosophos*. Quare si *Prædicatum* secundum aliquam

ARISTOTELICA &c. 3

quam proprietatem non conveniret *Subiecto*, nullo modo conveniret; cum supposita unius *proprietatis* ablatione tota *essentia*, ac, per consequens, *res ipsa* corrumpere-
tur. Hinc *Axioma* licet colligere,

Ad veritatem *Propositionis affirmativæ* requiritur, ut *Prædicatum* insit *Subiecto* secundum omnia sua *attributa essentialia*. Huic *fundamento* innititur omnium argumentorum *Affirmativorum* validitas. Ax. I.

Natura *negationis* in eo consistit, ut comparatione inter *duas ideas* facta, *una* ab *altera* removeatur, h. e. *una* concipiatur non esse *alia*. Ut vero *una idea* concipiatur non esse *alia*, non necesse est ut nihil commune habeant, sed sufficit si *una* omnia non habeat quæ in *altera* continentur. *Ex. gr.* Ut *Isofceles* non sit *Scalenum*, non necesse est ut secundum *integram naturam* à *Scaleno* differat, sed

4 *Methodus Argumentandi*

sufficit si careat eorum *attributorum aliquibus*, quæ sunt in *Scaleno*. Nam sicut omnis *affirmatio* fundatur in *unione* reali; ita omnis *negatio* fundatur in reali entium *distinctione*: sicut enim penes nos non est ea *unire*, quæ ex natura sua sunt *sejuncta*, ita neque ea *separare*, quæ ex natura sua *unita* sunt, nisi possemus etiam naturas rerum *mutare*. Quod adeo fieri est impossibile, ut vel dici absurdum sit. Atqui nulla *entia* secundum *integram* suam *naturam* ita distinguuntur, ut in *nullo* convenient: omnia enim quæcunque sunt in *supremo genere entis* quandam habent convenientiam, distinctionem autem accipiunt à naturis quibusdam inter se oppositis, genericæ naturæ *entis* continuo superadditis, quæ propterea *differentiæ* appellantur. Ab hisce enim *differentiis* naturali & necessaria emanatione fluunt peculiare quædam *propri-*

proprietates, quæ licet *secundario* ad essentiam rei pertineant, pleræque tamen æque rem distinguunt ac *primaria* ac *differentialis essentia*, à cujus conceptu nequeunt separari sine ejus destructione; quippe necessario ac naturaliter una existunt. Quare res illæ, quæ *unica* in parte *essentiali* non conveniunt, sive *differentia* ea sit sive *proprietas*, realiter distinguuntur: ac proinde vere possunt de se invicem negari. Ex. gr. *Spiritus* & *corpus* conveniunt in natura *substantiæ*, itemque natura *entis*; sed quoniam habent oppositas *naturas* *essenciales*, *materiale* scilicet & *immateriale*, quæ sunt pars ipsorum utriusque naturæ *completæ* & *essentialis*, secundum quam partem distinguuntur, de se invicem *corpus* & *spiritus* negantur. Porro quia non conveniunt in eadem *differentia*, non conveniunt in *proprietatibus*: nam verissima regula

6 *Methodus Argumentandi*

est, quod oppositas differentias oppositæ sequuntur proprietates. Sic corporis proprietates sunt, esse extensum, esse in loco physico, esse divisibile, &c. spiritus vero proprietates sunt, esse quid inextensum, non esse in loco physico, esse indivisibile, &c. Quare si res possint demonstrari inter se distingui secundum unicam partem essentialem, seu differentia illa sit seu proprietas, vere possunt de se mutuo negari. Hinc clare colligitur *Axioma* secundum,

lx. 2. *Propositio negativa* non negat de *Subiecto* omnes partes comprehensas in conceptu essentiali *Pædicati*, sed tantum ideam integram ex omnibus attributis simul unitis conflatam.

2°. *De Quantitate Terminorum in Propositione.*

Omnis *Terminus* seu *conceptus* *universalis* bifariam sumi potest.

potest. 1°. In *suppositione* (seu *significatione*) *intensiva*, quæ dicitur etiam *comprehensio* termini.

2°. In *suppositione extensiva*, quæ dicitur *extensio* termini.

1°. In *suppositione intensiva* Terminus ponitur pro *immediata, propria, formali, & intrinseca* significatione: & tum denotat *internam rei naturam*, integrum nempe *conceptum definitivum* de omnibus *attributis*, quæ in tali idea continentur, absolute formatum.

2°. In *suppositione extensiva* Terminus sumitur, cum pro *inferioribus*, in quibus ejus *natura intensiva* reperitur, substituitur. Et hoc sensu nihil aliud denotat, quam *Subiecta*, quæ integram ipsius *ideam essentialem* intrinsece continent: sc. *Species & Individua*, ad quæ omnia extendi intelligitur *intensiva ideæ natura*. Atque hæc proprie Termini *Universalitas* dicitur. Exemplo quæ modo
+ dixi

8 *Methodus Argumentandi*

dixi magis perspicue illustrabo. *Animalis intensiva natura* notat *vivens sensibile*, & sic pro *intrinseco conceptu & formali suo significato* substituitur, quod significatum cum in se unum quiddam sit, non plura, sequitur quod omnis *Terminus supponens tantum pro natura intensiva* sit *particularis*, quia per accidens est si sumatur *universaliter*. Verum *Animalis natura extensiva* inferiora designat ac pro iis substituitur, sc. pro *homine & bruto* immediate, mediate pro *Individuis* sub utraque specie; quæ cum plura sint, sequitur quod hic *Terminus extensive* supponens, h. e. *pro inferioribus*, sit *universalis*. Hinc ad dignoscendam *Prædicati quantitatem* (nam *Subjecti quantitas* ex signis universalibus & particularibus ei præfixis facile intelligitur) duo possunt colligi *Axiomata*.

ARISTOTELICA &c. 9

1°. In omni Propositione affirmativa Prædicatum sumitur particulariter. *Demonstratio.* Quoniam enim prædicari sequitur ad inesse, secundum Philosophum, h. e. nihil potest de alio prædicari nisi ei insit; at Prædicatum inest in Subiecto non secundum extensionem naturæ, cum sic latius plerumque pateat quam Subiectum, ac consequenter majus est, & majus in minori non potest contineri; relinquitur ergo quod insit secundum intensiorem naturæ. Atqui hoc modo particulare esse prius ostenditur. Ergo Prædicatum (quia per accidens est si sumatur universaliter) in omni Propositione præsumendum est sumi particulariter. Q. E. D.

2°. In omni Propositione negativa Prædicatum universaliter sumitur. *Demonstratio.* Propositione negativa negat de Subiecto ideam Attributi, non modo secundum

10 *Methodus Argumentandi*

dum *intensionem naturæ*, sed etiam *extensionem*. Nam ut aliquid sit *Subiectum* alicujus *Prædicati*, & comprehensum sub ejus *extensione*, non aliud requiritur, quam ut integram *naturam intensivam* includat, secundum *regulam* sic in *Logica* expressam; *Tota natura generis continetur in specie, & speciei in individuis*. Si vel unicam partem istius naturæ non includat: h. e. si negetur *Prædicatum* de *Subiecto*, per *Ax. 2.* non erit unum ex *Prædicati* inferioribus; quare non comprehenditur in *extensione Prædicati*, ac per consequens *Prædicatum* de eo negatur secundum integram suam *extensionem*, & proinde sumitur universaliter. Q. E. D.

Notandum quod *Propositiones negativæ* etiam negant *Prædicatum* de *Subiecto* secundum integram *extensionem* quam *Subiectum* habet in *Propositione*: i. e. negant

uni-

ARISTOTELICA &c. II

universaliter, si Subiectum sit universale; particulariter, si Subiectum sit particulare. Hinc,

Omne *Prædicatum*, quod ne-Corol. r. gatur de *Subiecto*, negatur de omni quod continetur in extensione, quam *Subiectum* habet in propositione.

3°. De Argumentatione.

SI ea esset humanæ rationis natura, ut *veritatem* vel *falsitatem* cujuscunque *Propositionis* ex simplici *duarum idearum* intuitu, more *Angelici* intellectus, posset dignoscere; non opus haberet *Logices* adminiculo, quo in arcem cognitionis ascenderet: neque *argumentandi methodum* excogitasset, & *regulas*, quibus velut *Ariadneo filo* ab errorum *labyrintho* sese extricaret. Sed quoniam nondum ea est mentis nostræ felicitas, ut in *prototypo* & omnis veritatis *exemplari* scientiam, quam sitienter

12 *Methodus Argumentandi*

ter adeo anhelat, speculari valeat; *ratiocinio* interim uti necesse habet, cui recte & ad amussim *Logicæ* dirigendo non inutilis opera conferatur. Siquidem in quavis sive *arte ingenua* sive *scientia* se excolere cupientem oportet imprimis ipsam *rationem regulare*, atque *præceptis* quibusdam assuescere, quibus, quotiescunque ab intellectu rerum, aut *sensatione*, aut *imaginatione*, aut alio quovis *præjudicio* abrepta deviar, corrigere semet noscat, & naturæ rectitudini restituere. Quod si quis eam *cæco ductui* permetteret, perinde consulto faceret, ac si *Indiæ thesauros* reportandi animo, sine *pyxide* aut *stellis directricibus* è portu navem solveret, ac cursum pro arbitrio ventorum institueret. Quocirca *modum*, quo scimus, ante oportet scire, quam *de re qualibet* recte sentire possimus. Nam *periculosæ plenum opus aleæ* foret, *ratiocinio*
de

de re præsertim *alicujus momenti* disceptare, nisi *ratiocinandi methodum & normas* certo perspectas, nec alia, quam *demonstrationis, fide* cognitæ habeamus. Quare, ut *discurrendi ratio* ab ipsa origine repetatur, cum ita (ut modo dixi) cum mente nostra comparatum sit à natura, uti nuda contemplatio *duarum idearum* non semper sufficiat, ut judicemus aliæ de altera *affirmanda* sit an *neganda*; in subsidium *tertiam* quandam vocamus, cum qua *utramque* comparamus. Hæc autem comparatio fit per *duas Propositiones*, quæ *Premissæ* vocantur: quibus si ostendatur *duas* hæc *ideas* in *media illa tertia* *convenire*, aut alteram *convenire*, alteram vero *non*, propterea *tertiam* Propositionem colligimus, qua *duas* hæc *ideas* inter se *convenire* aut *non convenire* judicamus, ac proinde de se invicem debere aut *affirmari* aut *negari*.

Atque

14 *Methodus Argumentandi*

Atque *media* ista *idea* habet se tanquam *Normam*, quæ, *duabus aliis* seorsim applicata, earum vel *congruitatem* vel *incongruitatem* ostendit; non fecus ac *Amussis* aut *Norma* ad quam *lapides lignave* exigi solent, ut constet an *equalia* sint & per omnia *inter se* cœant.

Istius vero *Normæ rectitudo* ad *intellectus Normam* examinanda est, quæ quidem naturaliter recta est: ad eam vero expensa si immediate non quadret, ad aliam *continua serie* ascendendum est, donec tandem ad *primam* aliquam perveniatur, quæ immediate ac per se intellectui congrua erit, quæ propterea *primum Principium*, per se & solo naturali intellectus lumine cognitum, in *scholis* nuncupatur. *Exemplo*, quæ dixi, illustriora evadent. Scire velim hujusce quæstionis veritatem, *an avarus sit miser?* Extremi *utriusque* ideam cum *tertia* comparo, hoc modo.

modo. *Omnis cupiditatibus obnoxius est miser: Avarus est cupiditatibus obnoxius: Ergo avarus est miser.* Quod si hæc Norma, sc. *esse cupiditatibus obnoxius*, non immediate adeo congruat intellectui, ut per eam liquido constet extremorum convenientia, ad immediatiorem aliquam ascendo; examinandoque, quid sit *esse cupiditatibus obnoxius*, deprehendo in idea ista contineri multarum rerum, quæ appetuntur, deprivationem. Quo invento sic procedit ratiocinium. *Qui multis rebus, quas appetit, privatur, est miser: Qui est cupiditatibus obnoxius, multis rebus, quas appetit, privatur. Ergo qui est cupiditatibus obnoxius (qualem avarum esse prius conceditur) est miser.*

Hinc facile est *Principium* illud, quo veluti cardine vertitur universa ratiocinatio, internoscere; nempe *Axioma* in *Metaphysica* & *Geometria*

16 *Methodus Argumentandi*

metria adeo notum, ut inter κει-
τήρια φυσικά ἢ σύμφυτα poni me-
reatur; nempe *veritates illas pri-*
mogenitas, quæ ex sola *Termino-*
rum explicatione evidenter liquent,
atque ad omnes alias *veritates*
mensurandas tanquam *regulæ* ad-

Ax. 5. hibentur; sc. *Quæ conveniunt in*
uno aliquo eodemque tertio, ea
conveniunt inter se: Ea saltem
ex parte qua illi *tertio* conveniunt.

Huic innituntur *Syllogismi af-*
firmativi.

Quod ad *negativos* spectat, a-
liud iis *Principium* inservit, à su-
periori haud multum absimile, viz.

Ax. 6. *Quæ ita se habent, ut eorum*
unum alicui tertio conveniat, al-
terum vero non conveniat, ea in-
ter se non conveniunt: saltem se-
cundum eam partem, in qua unum
tertio illi convenit, alterum vero
non.

4°. *Regulæ Generales Syllogismorum.*

IN Syllogismo tres tantum Ter- I Reg.
 mini esse possunt. Ratio. Om- Gene-
 nis quæstio probanda (sc. *simplex* ralis.
non complexa) est *Propositio* duo-
 bus *Terminis* constans, quorum
convenientia aut *disconvenientia*
 inter se inquiritur. Quod secun-
 dum *ratiocinandi methodum* supra
 declaratam fit adhibendo *tertium*
 aliquem *Terminum*, cui duo illi
 monstrandi sunt *convenire*. Jam
 vero si *duo pluresve* essent *Termini*
medii, quorum uni *alterum*
Extremum conveniret, alteri *a-*
liud; non sequeretur illa inter se
convenire, cum hujusmodi conse-
 quentia non innitatur *Axiomati*
quinto, ac proinde *futilis & illi-*
gitima est. Quare in Syllogismo
 tres tantum *Termini* esse possunt.
 Q. E. D.

Medium

18 *Methodus Argumentandi*

2. *Reg. Generalis.* *Medium* non debet *ingredi* Conclusionem. *Ratio.* Quoniam omnis usus *Medii Termini* est ut in *Præmissis* illius ope ostendatur, an uniri debeant an separari *Extrema* in *Conclusionem*, plane sequitur, si *Medium* (quod est id per quod *Conclusionem* probamus) *ingrederetur Conclusionem*, tum pars *Conclusionis* seipsam probaret; quod ineptum est & à *Syllogizandi* scopo alienum. Quare *Medium* non debet *ingredi* Conclusionem. Q. E. D.

3. *Reg. Generalis.* In altera *Præmissarum Medium* debet *distribui*, h. e. in altera *Præmissarum, Medium* debet *convenire* cum altero *Extremorum* secundum totam suam extensionem. *Ratio* est, si alterum *extremorum* non *conveniret* cum *Medio* secundum *integram* extensionem sumpto, sequitur quod secundum aliquam *partem* istius extensionis non *conveniret*. Verum fieri potest, ut

ARISTOTELICA &c. 19

ut illa *pars*, secundum quam non
convenit, sit *alterum Extremum*.
Quare non sequitur, quod cum
illo *conveniet* in Conclusionem, sal-
tem *necessariò*. Et hoc ad infir-
mandam *Syllogismi* vim sufficit:
cum is tantum validus censeatur,
cujus *Conclusio* falsa esse non po-
test, posita *Præmissarum* veritate.
Vel hoc modo; si *Medium* non *dis-*
tribuitur, bis sumetur *particula-*
riter: quod si bis fumatur *parti-*
culariter, pro *diversis* ejusdem
Totius *partibus* in alia atque alia
Præmissa sumi potest, quare fient
duo *Media*, ac per consequens e-
runt *quatuor Termini* in isto *Syllo-*
gismo contra *primam regulam ge-*
neralem. Ergo *Medium* debet *dis-*
tribui. Q. E. D.

Nil debet esse in *Conclusionem* 4. Reg.
quod non erat in *Præmissis*. *Ra-* Gene-
tio. Nam *Extrema simpliciter &* ralis.
eodem plane modo convenire de-
bent inter se in *Conclusionem*, quo
E in

20 *Methodus Argumentandi*

in *Præmissis* cum *Medio* conveniebant; ac proinde quicquid iis aut eorum alterutri in *Conclusione* superadditur, quod in *Præmissis* non ostenditur convenire cum *medio Termino*, nullo modo sequitur à *Præmissis*, sed *gratis* dicitur. Quare nil debet esse, &c. Q. E. D. Hinc,

2. *Corol.* *Termini* non debent sumi *universalius* in *Conclusione*, quam *Præmissis*: seu non licet procedere à non *distributo* ad *distributum*. Nam si quis *Terminus* sumitur *universalius*, tum aliqua *pars* illius *extensionis* ei superaddetur in *Conclusione* quæ non erat in *Præmissis*, contra *regulam quartam generalem*. Atque hinc,

3. *Corol.* *Numerus Terminorum* in *Præmissis* *universaliter* sumptorum uno semper excedit *numerum Terminorum* in *Conclusione* *universaliter* sumptorum. Nam omnis *Terminus* qui *universalis* est in *Conclusione*

sione debet etiam universalis esse in *Præmissis*: atque insuper *medius Terminus* (qui nunquam ingreditur Conclusionem) debet saltem semel sumi universaliter.

Ex *puris negativis* nihil sequitur. *Ratio*. Nam *Propositionis negativæ* cum *Prædicatum* tum *Subjectum* à *Medio* separatur. Atqui (per *Ax. 6.*) alterum saltem *Extremorum* debet convenire cum *Medio Termino*, aliter nihil sequitur: namque ex eo quod *duæ res* non conveniunt *eidem tertio*, non sequitur eas vel *convenire* vel *non convenire* inter se.

Conclusio negativa non potest probari ex *Præmissis affirmativis*. Nam ex eo quod *Extrema* cum *Medio* non conveniunt, non sequitur ea inter se non *convenire*.

Conclusio semper sequitur *debiliorem partem*. i. e. si altera *Præmissarum* sit *negativa*, *Conclusio* erit *negativa*, si *particularis*, *Con-*

22 *Methodus Argumentandi*

clusio erit *particularis*. *Ratio*.
 Nam si altera *Præmissa* sit *negativa*, medius *Terminus* separatur
 ab altero *Extremorum*, ac proinde
 cum eo *non convenit*, atqui ex eo
 quod alterum *Extremorum* cum
 Medio *non convenit*, sequitur (*per*
Ax. 6.) ea *inter se non convenire*.
 Quare si altera *Præmissarum* sit
negativa Conclusio erit *negativa*.
 Rursus, si altera *Præmissarum* sit
particularis, Conclusio erit simi-
 liter *particularis*. Nam si Con-
 clusio sit *universalis*, minus *Ex-*
tremum (quod est *Subjectum* in
 Conclusionem) debet esse (*per Co-*
roll. 2.) *universale* in minori: &
 per consequens erit *Subjectum* Pro-
 positionis, cum (*per Ax. 3.*) *Præ-*
dicatum Propositionis *affirmativa*
 non est *universale*. Medius vero
Terminus de eo affirmatur, ac
 proinde medium erit *particulare*
 in minori, ideo (*per Reg. 3.*) erit
universale in majori, atque etiam
 (*per*

(per Ax. 3.) *Subiectum*. Quare tam major quam minor erit *universalis*, si Conclusio sit *universalis*; & consequenter in Syllogismo affirmativo, si altera Præmissarum sit *particularis* Conclusio erit *particularis*. Q. E. D.

Quod si Conclusio sit *universalis negativa*, ejus tum *Prædicatum* tum *Subiectum* (per Ax. 4.) erit *universale*, ac proinde (per Coroll. 3.) in Præmissis erunt *tres Termini universales*. Jam vero, cum (per Reg. 5.) altera Præmissarum debet esse *affirmativa*, cujus *Prædicatum* (per Ax. 3.) *particulare* est, sequitur omnes tres Terminos reliquos sumi *universaliter*, ac consequenter utrumque *Subiectum* in Præmissis erit *Universale*. Quare si Conclusio *Negativa* sit *universalis*, Præmissæ quoque erunt *universales*, & consequenter conclusio *Negativa universalis* se-

24 *Methodus Argumentandi*

qui non potest ex Præmissis *particularibus*. Q. E. D.

8. Reg. *Gene- ralis.* Ex *puris particularibus* nihil sequitur. *Ratio.* Nam si utraque Præmissa sit *particularis affirmativa*, Medius Terminus *bis* sumitur *particulariter*, sive sit *Subjectum*, per *Hypothesin*; sive *Prædicatum*, per *Ax. 3.* Jam vero (*per Reg. 3.*) Medium debet *distribui*. Ergo ex *puris partic. &c.* Q. E. D.

Sin vero alterutra Præmissarum sit *negativa*, Conclusio quoque (*per Reg. 7.*) erit *negativa*, quare altera Præmissa erit *universalis* contra *Hypothesin*. Quod sic ostenditur. Si enim Conclusio sit *negativa*, ejus *Prædicatum* (*per Ax. 4.*) erit *universale*: Quare (*per Coroll. 3.*) erunt saltem *duo* Termini *universales* in Præmissis. Eorum autem alter erit *Subjectum*, cum impossibile sit in duabus Præmissis, quibus duo Termini debent esse *universales*, tres Terminos

ita

ita disponere, quin vel *duo Prædicata* sint *negativa* (quod est contra *Regul. 5.*) vel *subjectum unum* sit *universale*, quod facit Propositionem *universalem*. Q. E. D.

5°. *Regulæ Speciales primæ Figuræ.*

EX Minore negante nihil sequi- i. Reg.
tur in prima Figura. Ratio. Speci-
alis. Nam si Minor esset *negativa*, ma-
jor (per 5. Reg. gen.) erit *affir-
mativa*, & per consequens majus
Extremum (per Ax. 3.) erit *par-
ticulare*. Cum vero (per 7. Reg.
gen.) conclusio sit *negativa*, idem
majus extremum illius erit *Prædi-
catum* & (per Ax. 4.) sumetur *u-
niversaliter*. In Præmissis autem
prius ostenditur esse *particulare*.
Quare si Minor Propositio sit *ne-
gativa*, majus extremum in Præ-
missis erit *particulare* & in Con-
clusionem *universale*, contra Coroll.
2. Ergo ex Minore *negativa* nihil
3 sequetur

26 *Methodus Argumentandi*

sequetur in *prima Figura*. Q. E. D.

2. Reg. *Speci-* Ex *Majore particulari* nihil se-
alis. quetur in *prima Figura*. Quoniam
enim (*per Reg. superiorem*) *Minor* debet esse *affirmans*, in ea me-
dius *Terminus* (*per Ax. 3.*) sumi-
tur *particulariter*. Quod si *Major*
sit *particularis* in qua medius *Ter-*
minus est *Subiectum*, sumeretur
etiam *particulariter* in *Minori*:
quare si *Major* sit *particularis*,
Medium bis sumetur *particulariter*;
quod est contra *Reg. 3. generalem*.
Ergo ex *Majore particulari*, &c.
Q. E. D.

Cum in hac *prima Figura* *Ma-*
yor Terminus vel affirmatur vel ne-
gatur de *Medio* sumpto *universa-*
liter, sc. supponente pro *omnibus*
Subiectis seu *inferioribus*, mani-
festum est *Majorem* illum *Termi-*
num affirmari vel negari debere in
Conclusione de quolibet ex iis *Sub-*
iectis seu *inferioribus*. Jam vero
in *minore Propositione* assignatur
unum

unum ex iis *Subjectis*, de quo *medius Terminus* ostenditur affirmari, quasi de eo *major Terminus* debet manifeste affirmari vel negari. hinc perspicuum est, *consequentiam* Syllogismorum immediate inniti *duobus Principiis* sequentibus, quorum unum *Syllogismos affirmativos* respicit, alterum *negativos*.

Quicquid dicitur de *Subjecto* *universaliter sumpto* (seu in *tota* extensione) dicitur de *quovis* quod *subsumitur sub illo*, seu quod comprehenditur sub *extensione Subjecti*. I.

Quicquid negatur de *Subjecto* *universaliter sumpto*, negatur de *quovis* quod *subsumitur sub illo*. 2.

Horum *Principiorum* demonstratio deduci potest ex iis quæ supra *de natura affirmationis & negationis* differuimus: itaque ulteriori expositioni superfedemus. Hoc tantum monendum, quod eorum *veritas*

28 *Methodus Argumentandi*

veritas immediate fundatur in *Metaphysico* illo Axiomate, sc. *Quæ conveniunt aut non conveniunt alicui tertio, &c.* Evidentia autem *consequentia* Syllogismi *primæ* Figuræ immediate *dictis* hisce de *Omni & Nullo* innititur; atque etiamsi *consequentia* Syllogismi in *secunda* Figura & *tertia* formaliter certissima sit, tamen qui non adeo evidenter perspicitur ejus dependentia à *duobus* hisce *Principiis*, propterea vocantur *Imperfecti* Syllogismi in *secunda & tertia* Figura, & perficiuntur per *Reductionem* ad *primam*; quæ perfecta censetur tum ob prius dictam rationem, viz. quod illius *Modi* clare fundantur *dictis* de *Omni & Nullo*, tum etiam quod in ea *omne genus* conclusiones possint probari, sc. A. E. I. O.

6°. *Regula*

6°. *Regulæ Speciales secundæ Figuræ.*

EX *puris affirmationibus* nihil sequitur in *secunda Figura*. *Speci- 3. Reg.*
Ratio. Nam si *ambæ Præmissæ* *alis.*
 essent *affirmativæ* Terminus *me-*
dius qui debet esse *Prædicatum* in
secunda Figura bis sumitur *parti-*
culariter, per *Ax. 3.* ac proinde
 non *distribuitur*, contra 3. *Reg.*
gen.

Ex *Majore particulari* nihil se- 4. *Reg.*
 quitur in *secunda Figura*. *Ratio. Speci-*
 Quoniam (per *Reg. superiorem*) *alis.*
 tera *Præmissa* debet esse *negativa*,
 etiam *conclusio* (per 7. *Reg. gen.*)
 erit *negativa*; cujus *Prædicatum*
 (per *Ax. 4.*) est *Universale*. Jam
 vero ille idem Terminus *subjicitur*
 in *Majori*, quare (per *Coroll. 1.*)
 debet esse *Universalis*; ac proin-
 de *Major Propositio* in *secunda*
Figura debet esse *universalis*. Q.
 E. D.

7°. *Regulæ*

7°. *Regulæ Speciales tertiæ Figuræ.*

5. *Reg. Specialis.* **E**X *Minore negante* nihil sequitur in *tertia* Figura. *Ratio* hujus regulæ eadem est cum ea quam circa *primam* Reg. *primæ* Figuræ demonstratam dedimus. Nam eadem est ratio utriusque respectu *Majoris extremi*, quod sumitur *particulariter* in Præmissis & *universaliter* in Conclusionem.

6. *Reg. Specialis.* Conclusio debet esse *particularis* in *tertia* Figura. *Ratio.* Quoniam enim (per *Reg. superiorem*) *Minor* debet esse *affirmans*, ejus *Prædicatum* (per *Ax. 3.*) debet esse *particulare*; ac proinde *subjectum* Conclusionis: ergo in Conclusionem (per *Coroll. 1.*) debet esse *particulare*. Quare in *tertia* Figura Conclusio debet esse *particularis*. Q. E. D.

r.

i.

e.

a.

ea

e

is.

ue

od

if.

e.

a.

o-

n)

us

et

b-

n-

ne

Fi-

n-